

dr. AMBERG ESZTER:

Az ELDORADO projekt szerzői jogi aspektusai

A 2014. október 31-i határidővel megvalósuló ELelektronikus Dokumentumküldés Országos Rendszere, Adatbázisa és Dokumentumtára (továbbiakban: ELDORADO) az Országos Dokumentum-ellátási Rendszerhez (továbbiakban: ODR) kapcsolódva működő elektronikus dokumentumszolgáltató-rendszer, amely a nemzeti könyvtáron és a partnerkönyvtárakon keresztül fogja biztosítani a felhasználók számára, hogy digitális formában, jogszerűen hozzájuthassanak a szerzői jogi védelem alatt álló, illetve e védelem hatálya alól kikerülő dokumentumokhoz.

A szolgáltatás célja:

- országos hatáskörű elektronikus dokumentumküldő rendszer kiépítése
- digitalizálás
- a digitalizált dokumentumok adatbázisba szervezése
- a szerzői jog által védett és nem védett digitalizált dokumentumok elektronikus szolgáltatása
- jogdíj fizetés

Tehát esetünkben már nem csupán könyvtárközi dokumentum-ellátásról van szó, mint a jelenlegi ODR esetében, hanem **közvetlenül a felhasználóhoz** szeretnénk eljuttatni a kért dokumentumokat. Ezért az ELDORADO rendszer felhasználója **bárki** lehet, aki a szolgáltatás ellenértékét megfizeti, azaz nem csak beiratkozott olvasó, mint a jelenlegi ODR esetében.

A projekt keretében az audiovizuális dokumentumok kivételével az összes dokumentumtípust szeretnénk szolgáltatni.

Az Országos Széchényi Könyvtár (továbbiakban: OSZK) a szerzői jogi szabályok messzemenő betartására törekedve az ELDORADO részeként olyan munkafolyamatokat alakít ki, amelyek szerves és megkerülhetetlen része egy adott dokumentum szerzői jogi vonatkozásainak tisztázása, valamint a digitalizáláshoz, illetve a dokumentum szolgáltatásához szükséges engedélyek beszerzése.

Műtípustól függ, hogy a többszörözés és az online felhasználás esetében kik jogosultak az engedély megadására. Pl. a fotóművészeti alkotások esetében egyszerűbb a helyzet, hiszen a közös jogkezelő (HUNGART) jogosult engedélyezni a fotók online felhasználását, azonban az irodalmi művek esetében ez sokkal bonyolultabb, mivel egyedi jogkezelés szükségeltetik. Esetünkben tehát ez sajnos azt jelenti, hogy minden egyes irodalmi mű szerzői jogi jogosultját fel kell kutatnunk és engedélyt kell tőlük szereznünk arra, hogy az ELDORADO-projekt keretében digitalizálhassuk (többszörözzhessük) és online szolgáltatathassuk (nyilvánossághoz közvetíthessük) műveiket.

Az irodalmi művek ELDORADO-ban való szolgáltatásának feltétele az önkéntes közös jogkezelés kialakítása lenne, hiszen enélkül a szerzői jogi jogosultak engedélyének beszerzése lehetetlennek tűnik és ez jelentősen csökkentené az ELDORADO konstruktivitását, hiszen kizárná a szolgáltatásból azokat az irodalmi műveket, ahol a jogtulajdonos(ok)kal nem tudunk megegyezni, ill. beszerezni az engedélyeket.

Jelenleg tárgyalásokat folytatunk a közös jogkezelő szervezetekkel és a szellemi tulajdon védelméért felelős kormányzati szervekkel egyaránt, sőt néhány közös jogkezelővel már a keretmegállapodások aláírása is megtörtént.

Terveink szerint az OSZK valamennyi olyan közös jogkezelővel vagy kiadóval (a továbbiakban: Jogtulajdonos képviselője) felhasználási szerződést köt, amelyek képviselik a szerzőket vagy a szerzői jogokat átruházás, öröklés, bármely más átszállás vagy felhasználási szerződés alapján gyakorló természetes vagy jogi személyeket (a továbbiakban: Jogtulajdonos), akinek a szerzői műve közös jogkezelés alá tartozik vagy a kiadó rendelkezik a felhasználási szerződés alapján a releváns műfelhasználási jogokkal és az ELDORADO-rendszerben (vagyis az OSZK és partnerkönyvtárak állományában) megtalálható, továbbá amely mű megjelenését követő év első napjától számított 140 év¹ még nem telt el. Az **OSZK csak egyes kivételes esetekben köt egyedi felhasználási szerződést** azokkal a szerzőkkel, akik kiléptek az önkéntes közös jogkezelésből és akiknek a szerzői műve nem tartozik kötelező közös jogkezelés alá, vagy egy kiadó sem rendelkezik a releváns műfelhasználási jogokkal.

Azon művek Jogtulajdonosaival, akiknek személye vagy tartózkodási helye ennek feltárására irányuló gondos jogosultkutatást követően sem vált ismertté, az OSZK nem tud felhasználási szerződést kötni, azonban az érintett árva műveket² kizárólag az Európai Unió árva művek felhasználásáról szóló irányelvében, valamint a vonatkozó, mindenkor hatályos magyar szerzői jogi szabályozásban foglaltak szerint használja fel.

Az ELDORADO-projekt megvalósítását operatív munkacsoportok (adminisztratív, digitalizálási, informatikai, **jogi**, könyvtárszakmai és kommunikációs) segítik.

A Jogi Munkacsoportban³ ez idáig feltérképeztük az ELDORADO jogi komponenséhez szükséges adatok körét, elkészítettük a jogi adatok kezelésének folyamatábráját és -leírását, majd javaslatot tettünk a licenccmenedzsment felület kialakítására, és előkészítettük az általános szerződési feltételeket és az adatvédelmi és adatkezelési szabályzatot.

Egy mű szerzői jogi védelme annak keletkezésétől a szerző életében és halálától számított hetven éven át részesül védelemben. Ahhoz, hogy meg tudjuk állapítani egy-egy mű jogi státuszát, azaz hogy védett vagy sem, szükségünk van a szerző(k) biográfiai adataira, egészen pontosan arra az információra, hogy a szerző(k) életben van(nak)-e, avagy az elhalálozás dátumára. Ezért a Jogi Munkacsoport első feladatai közé tartozott annak a kérdésnek a körbejárása, hogy honnan tudjuk a legegyszerűbben és a legteljesebb mértékben becsatornázni a szerzőkre vonatkozó életrajzi, illetve a művekre vonatkozó jogtulajdonosi adatokat.

Az ELDORADO jogi komponenséhez szükséges adatok

A) szerzői jogvédelem alatt álló művek esetében:

- OSZK Névtér (mindenekelőtt a személyi nevek egységesített besorolási adatainak OSZK-ban fejlesztett adatbázisai)
- VIAF (The Virtual International Authority File) Ide magyar részről az OSZK tölti fel a rekordokat. A besorolási adatok nemzetközi szintű

¹ Az OSZK az ELDORADO-rendszer beindítása során empirikus felmérés keretében és nemzetközi tapasztalatok alapján úgy találta, hogy elhanyagolható eséllyel állhat még szerzői jogvédelem hatálya alatt bármely olyan mű, amely több mint 140 éve jelent meg Magyarországon.

Az OSZK a felhasználók által megrendelt valamennyi 140 évnél nem régebben megjelent mű esetén lefolytatja a jogvédelmi kutatást. Az OSZK ellenkező bizonyításig valamennyi olyan művet, amelynek megjelenését követő év első napjától számítva már legalább 140 év eltelt, a Közkincs részének tekint.

² Árva műnek azok a művek számítanak, amelyek még védelem alatt állnak, de nem ismerjük jogtulajdonosukat, vagy nem tudjuk, hol tartózkodik a jogosult és a felkutatására elvégzett jogosultkutatás nem vezetett eredményre

³ Jogi Munkacsoport vezetője: dr. Amberg Eszter (OSZK), tagok: Dr. Pétervári Kinga (BME ÜTI) és 2013. december 31-ig Dr. Mezei Péter (SZTE AJK)

egységesítésének (ld. VIAF-azonosítók), illetve összekapcsolásának segítségével kiküszöböli az egy szerző – többféle írásmód, illetve az azonos név – több különböző személy problémákat.

- Jogkezelők adatbázisai (Ezekhez egyelőre a könyvtárak nem férhetnek hozzá.) Nem közhiteles, az érintettek (szerzők és jogutódok), vagy a közjegyzők által szolgáltatott adatokat tartalmazó nyilvántartásokat vezetnek a szerzői vagyoni jogok védelmi idején belül
 - a szerzőkről,
 - a szerzői álnevekről,
 - a magyar szerzők jogutódairól.

E nyilvántartások vagy elégtelenek, vagy nem teljesítik az integrálásukhoz szükséges specifikációkat (pl.: ONIX-RS szabvány bevezetése lenne szükséges). Mindazonáltal okvetlen lehetővé kellene tenni, hogy kizárólag műfelhasználás céljából az ELDORADO számára térítésmentesen rendelkezésre bocsássák a közös jogkezelők a szerzői, ill. jogutód-nyilvántartási adatbázisaikat.

- Egyéb online és nyomtatott források
- ISBN (A kötelesepéldány-rendelet módosítása során az OSZK javaslata értelmében a kiadók az ISBN szám igénylésekor, a kiadói jelentés részeként, a szokásos adatokkal együtt adnák meg a jogi/jogtulajdonosi adatokat is – természetesen jó lenne visszamenőleg is rögzíteni a jogi adatokat...)

B) árva művek esetében:

- Az eljárásrendet jogszabályok határozzák meg. Az árva művek egyes megengedett felhasználási módjairól szóló 2012/28/EU irányelv (továbbiakban: Irányelv) implementálása miatt módosult szerzői jogi szabályozásunk is. Az Szjt-ben az árva művek felhasználásának új szabályozása 2014. október 29-i hatállyal lép majd életbe. Az árva mű egyes felhasználásainak engedélyezésére vonatkozó részletes szabályokról szóló 100/2009. Korm. rendelet módosítása pedig folyamatban van.

C) kereskedelmi forgalomban nem kapható művek esetében:

- Ahhoz, hogy meg tudjuk állapítani egy műről, hogy kereskedelmi forgalomban kapható-e vagy sem, kiemelten szükséges lenne létrehozni hazánkban egy ún. Books In Print (BIP) adatbázist. A kereskedelmi forgalmon kívüli művek újbóli elérhetővé tételével kapcsolatban 2011. szeptember 20-án az európai könyvtárak, szerzők, kiadók és közös jogkezelő szervezetek érdekképviselői aláírtak egy szándéknyilatkozatot.⁴ E megállapodás irányvonalaí mentén a Jedlik-terv is célul tűzte ki azt, hogy 2014 végéig hazánkban is meg kell teremteni a kereskedelmi forgalmon kívüli művek tömeges digitalizációjához szükséges szerzői jogi feltételeket. Természetesen most is lehetőség van a kiadókkal egyenként megegyezni azon művek digitalizálásáról, amelyek a piacon már nem kaphatóak.

D) szerzői jogvédelem alá nem tartozó művek esetében:

Minimális jogi döntés szükséges (védelem alatt áll-e vagy sem).

⁴ Memorandum of Understanding (MoU) http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/copyright-info/20110920-mou_en.pdf

A jogtisztaságot a rendszer nemzetközi szabványokra épülő, automatizált adatforrás-egyesítő jogosultkutatása biztosítja. Az ELDORADO olyan **nemzeti forrásegyesítő rendszer**, amely Magyarországon automatizált és egységes módon segíti a gondos jogosultkutatást, így biztosítva az árva művek egyes megengedett felhasználási módjairól szóló 2012/28/EU irányelvben meghatározott célokat. Az ELDORADO az **ARROW**⁵ **nemzeti megvalósításaként** is definiálható.

Az ARROW tulajdonképpen egy olyan eszköz, amely megkönnyíti a jogi információk menedzselését bármely szöveg és kép alapú digitalizálási projektben. A projekt tehát egy együttműködés a könyvtárak és a jogtulajdonos csoportok között annak érdekében, hogy technológiai megoldásokat találjanak a tömeges digitalizálás során felmerülő jogkezelési problémákra. A projektről bővebben olvashatnak Dancs Szabolcs tollából.⁶

Mivel az ARROW célja és az ELDORADO jogi komponensének célja tulajdonképpen megegyezik, ezért az **ELDORADO jogi komponensét úgy kell megvalósítanunk, hogy biztosítsa az ARROW-val való kapcsolatot és ugyanazokra a sémákra, szabványokra épüljön**, mint az ARROW (Onix⁷, FRBR⁸).

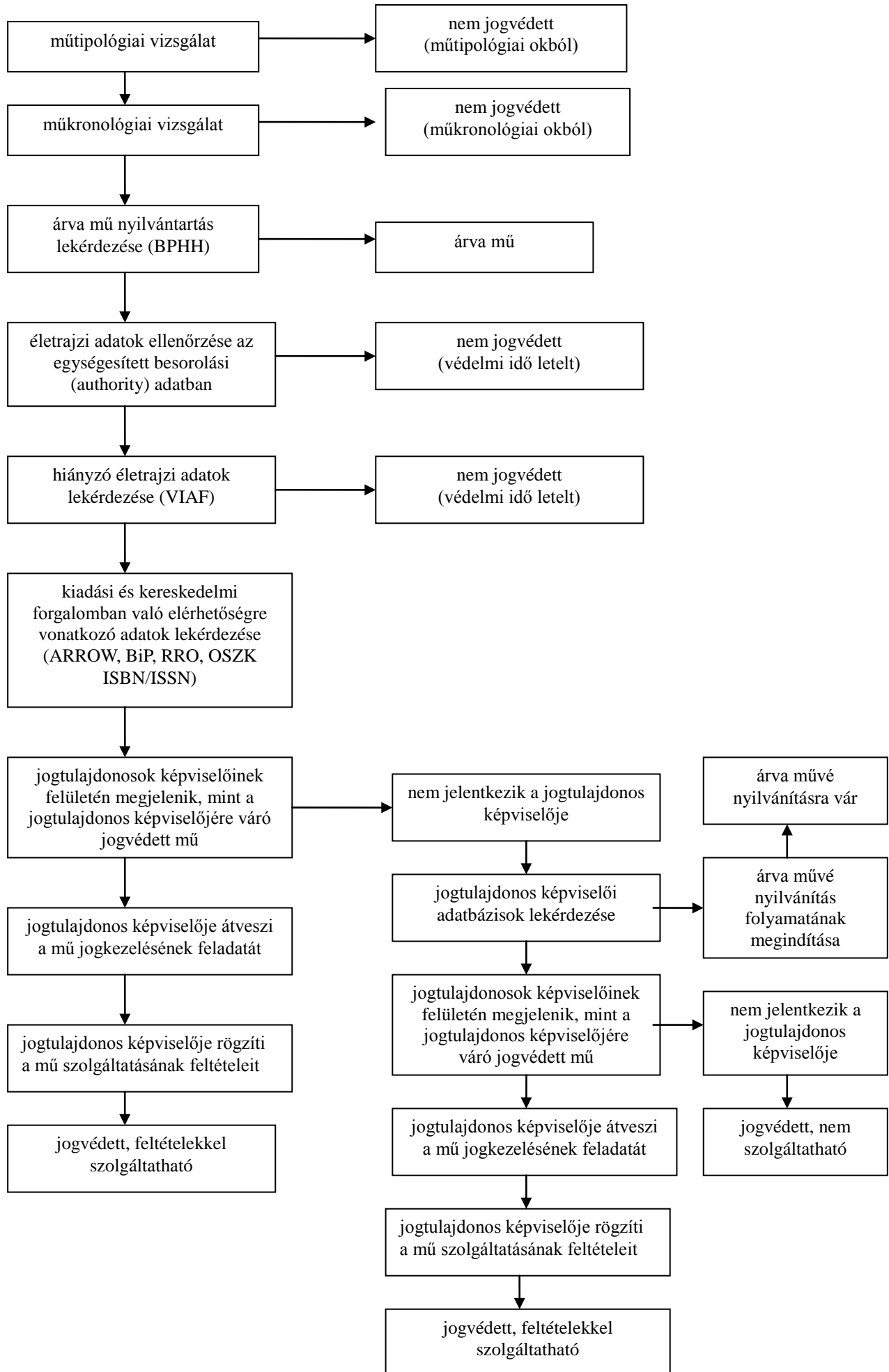
Az ELDORADO rendszer **kiemelt célja**, hogy **jogtisztá tartalmakat legálisan** szolgáltatson, ezért egyik **fő feladata az egyes művek jogi státuszának tisztázása**, hiszen csak az ilyen digitális dokumentumról dönthető el felelősen, hogy szolgáltatható-e, és ha igen, akkor milyen feltételekkel. A jogtisztázás munkafolyamatát a Jogi Munkacsoport tagjai és a Monguz Információtechnológiai Kft. munkatársai által kidolgozott, alábbi ábrával szeretném szemléltetni.

⁵ *ARROW (Accessible Registries of Rights Information and Orphan Works Towards Europeana)* rendszer adatbázisok és jogtulajdonosi nyilvántartások hálózata, amelynek célja, hogy tisztázza a művek jogait, azonosítsa a jogtulajdonosait és kiépítsen egy automatizált európai szintű jogi adatbázist, ezáltal támogassa a tömeges digitalizálást Európa-szerte.

⁶ Dancs Szabolcs: „A digitális felvilágosodás felé” : az ARROW program és az OSZK – digitalizálás, szerzői jog, innovatív megoldások = Könyvtári Figyelő. 2013. 3. sz. 465-484. p.

⁷ Bővebben: <http://www.editeur.org/8/ONIX/>

⁸ Bővebben: <http://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/frbr/frbr-hu.pdf>

1. ábra A jogi helyzet tisztázásának folyamatábrája

A fentiekből is kitűnik, hogy **a hangsúlyt mindenképpen a szigorú jogosultságkezelésre és az adatbiztonságra helyezzük.** Összefoglalva: az ELDORADO-projekt feladata egy olyan rendszer létrehozása, amely – az oktatás és képzés támogatása mellett – szolgáltatásaival és üzleti modelljével **nem veszélyezteti a könyvpiaci szereplők érdekeit, sőt piacösztönő szereplőként segíti tevékenységüket.**

A szerzői jogok tisztázása alapvetően fontos ahhoz, **hogy nyilvánosan hozzáférhető gyűjtemények és tartalmak jöhessenek létre.** A jelenlegi gazdasági helyzet, amelyben a kulturális finanszírozás és tudásalapú szolgáltatások rendkívül korlátozottak, éppen ezért még fontosabbá teszi, hogy megtaláljuk a hatékony módszereket a közgyűjtemények hozzáférhetővé tételére és elérkezzünk egy kvázi „szerzői jogi Eldorado”-ba.